

Отримано: 12 грудня 2022 р.

Прорецензовано: 16 грудня 2022 р.

Прийнято до друку: 21 грудня 2022 р.

e-mail: garyaga@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2022-27(55)-46-51

Гаряга Л. О. Детермінанти трансформації фінансових ринків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2022. № 27(55). С. 46–51.

УДК: 336.7:330.3

JEL-класифікація: E 440; G 180; G 190

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-5266-797X>**Гаряга Леся Олегівна,**

кандидат економічних наук, доцент

Львівського національного університету ім. Івана Франка, Черкаське навчально-наукове відділення

ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

У статті досліджено детермінанти трансформації фінансових ринків. Виділено три рівні трансформації фінансових ринків (мегарівень (глобальний), макрорівень (національний) та мікрорівень (окремі суб'єкти)). Виявлено дев'ять груп детермінант, які мають найсуттєвіший вплив на функціонування та розвиток фінансових ринків. Проведено деталізацію детермінант трансформації фінансових ринків на різних рівнях з детальним описом чинників та механізмів їх впливу на трансформаційні процеси.

Ключові слова: фінансові ринки, трансформаційні процеси, детермінанти, рівні впливу, розвиток, чинники.

Lesia Gariaga,

PhD in Economics, assistant professor,

Ivan Franko National University of Lviv, Cherkasy Unit

FINANCIAL MARKETS TRANSFORMATION DETERMINANTS

The article examines the determinants of the financial markets transformation. Three levels of transformation are distinguished (the mega-level (global) forms a set of rules, norms, and standards of world financial markets functioning; the macro-level (national) has been described by a multi-level system of factors related to the functioning of the state in the relevant aspects of its development; the micro-level includes a set of default determinants of the financial markets transformation related to the activities of individual subjects).

Nine determinant groups were identified, which have the most significant impact on the functioning and development of financial markets. Among them, the following are highlighted: political (have a powerful institutional aspect and are designed to ensure (enable) a specific political stability of changes in the financial markets of Ukraine), economic (the basis of ensuring the effectiveness of the activities of its individual subjects), social and cultural (significantly affect the efficiency and the quality of the transformational processes flow in the financial markets of Ukraine), technological («fintech» today is one of the crucial drivers of the modern financial markets transformation into a global business environment, where digitalization of economic processes is the only way of development), environmental (natural) (enable a change in the qualitative state; environmental affecting the primary recipients of financial markets – people (participants in market relations)), legal (related to the retrospective analysis of legislative changes in the field of financial markets regulation, with the determination of the features of the regulatory and legal framework of functioning), ethical (caused by a change in the general paradigm of the ethic consciousness of citizens on a global scale and an increase in its quality in the light of recent historical changes), digital (the development of digital technologies is taking place at an exponential rate, fundamentally changing the essence of doing business in global financial markets, dematerializing, decentralizing and democratizing the main business processes) and force majeure (pandemic, military, new challenges) (criteria of force majeure are: emergency, unpredictability, inevitability and cause-and-effect relationship between the circumstances and the impossibility of the financial markets to perform their functions).

Determinants of the financial markets transformation at different levels were detailed with a description of the factors and mechanisms of their influence on transformational processes.

Keywords: financial markets, transformational processes, determinants, levels of influence, development, factors.

Постановка проблеми. Розвиток фінансових ринків відбувається під впливом сучасних викликів та загроз, які суттєвим чином впливають на трансформаційні процеси. Останні події в нашій державі в поєднанні з зовнішніми обставинами формують нове підґрунтя трансформаційних змін, з якими зіштовхнулися фінансові ринки протягом періоду дослідження. Серед основних особливостей виділимо: проблеми фінансової глобалізації, підвищення капіталізації фінансових інститутів та коригування їх функцій, пандемічні обмеження у зв'язку з розповсюдження вірусу COVID-19, збройна агресія проти нашої держави північного сусіда, розширення спектру фінансових продуктів, а також збільшення масштабів конкурентної боротьби та конкурентного тиску з боку інтернаціональних компаній, що в сукупності формує певний

набір чинників, які є основою трансформаційних процесів, що відбуваються на фінансових ринках нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи детермінанти трансформації фінансових ринків, вважаємо за доцільне виділити праці науковців, що стали основою формування авторської позиції з виокремлення основних груп факторів, що впливають на трансформацію фінансових ринків. Зокрема, було досліджено праці Г. М. Азаренкової, В. Г. Баранової, О. І. Барановського, З. М. Васильченко, А. О. Єпіфанова, О. М. Іваницької, Ю. М. Коваленко, М. В. Корнєєва, О. Л. Пластуна, І. І. Рекуненка, П. М. Рубанова, М. В. Соболевої, Н. В. Ткаченко, І. О. Школьник [1–10] та багатьох інших. Зважаючи на роботи перелічених науковців, зауважимо, що постійний розвиток та зміни, що відбуваються на фінансових ринках, зумовлюють необхідність поглибленого дослідження детермінант сучасних трансформацій, які є основою (фундаментом) векторів розвитку фінансових ринків та можливих шляхів і заходів нівелювання наслідків настання несприятливих подій за умов турбулентності зовнішнього середовища.

Мега дослідження: провести комплексну оцінку детермінант трансформації фінансових ринків з розмежуванням рівнів впливу та окреслити можливі наслідки трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В попередніх дослідженнях автора [11] наголошувалося на необхідності розмежування детермінант трансформації фінансових ринків на три рівні (мегарівень (глобальний), макрорівень (національний) та мікрорівень (окремі суб'єкти)), що дозволить, на нашу думку, більш комплексно дослідити вплив окремих груп чинників на трансформацію фінансових ринків з подальшим аналізом сили і наслідків зазначених процесів. У запропонованій роботі деталізуємо основні блоки детермінант трансформації фінансових ринків з розмежуванням описаних вище рівнів, що в сукупності дозволить позбутися фрагментарності аналізу чинників трансформації, а також комплексно проаналізувати всі основні блоки детермінант з урахуванням рівня впливу та можливих наслідків.

Відповідні результати щодо виділених рівнів детермінант трансформації фінансових ринків з поглибленою деталізацією представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Деталізація детермінант трансформації фінансових ринків на різних рівнях

Детермінанти Рівень	Мегарівень	Макрорівень	Мікрорівень
Політичні	глобальне політико-правове оточення фінансових ринків, стабільність демократії	регулювання фінансового сектору, стан законодавства у фінансовій сфері, політична стабільність, лобювання інтересів фінансових груп	прозорість і зрозумілість політичного курсу та його наслідків, рівень довіри політичному керівництву
Економічні	інтернаціональні фактори економічного стану фінансових ринків, циклічність розвитку економічних систем	стабільність вітчизняної економіки, інвестиційна привабливість фінансового сектору, рівень інфляції, розмір тіньового ринку	елементний склад фінансових ринків та диспропорції окремих його сегментів, фінансова стабільність суб'єктів господарювання
Соціально-культурні	соціально-культурний стан фінансових ринків, зміни форм суспільної свідомості, диференціація духовних цінностей та благ, новий досвід суспільних відносин	чисельність населення, рівень зайнятості, особливості менталітету нації, сформовані культурні цінності та соціальні норми, рівень соціалізації, рівень цивілізованості	активність споживачів на фінансових ринках, зміна їх потреб та уподобань, усвідомлення соціальних потреб та їх цифровізація
Технологічні	технологічний прогрес на фінансових ринках, зміна технологічних укладів	рівень розвитку інфраструктури ринку, впровадження досягнень НТП, рівень впровадження інформаційних систем і технологій	практична реалізація інструментів цифровізації та досягнень НТП, використання ІКТ та платформ обміну інформацією
Екологічні (природні)	важливість забезпечення сталого розвитку, посилена урбанізація, зміна клімату	антропогенні чинники, пов'язані із діяльністю людини, економія ресурсів, енергозбереження	дотримання екологічних норм ведення бізнесу, зменшення відходів
Правові	зміна глобального правового поля функціонування фінансових ринків, нові нормативні вимоги, пов'язані з глобалізацією та цифровізацією	удосконалення нормативно-правової бази функціонування фінансових ринків, розробка нових законопроектів, посилення захисту прав кредиторів, інвесторів та споживачів	необхідність адаптації нормативно-правової бази до умов функціонування суб'єктів фінансових ринків
Етичні	посилення ролі соціального порядку, співробітництва, відкритості суспільства	рівень фінансової культури населення, інформаційна відкритість фінансових ринків, базові національні цінності	соціальна відповідальність суб'єктів фінансових ринків, вразливість та безпека

Продовження таблиці 1

Цифрові *	цифровізація економічних процесів, концепція відкритих даних, «Інтернет речей», штучний інтелект, блокчейн технології, машинне навчання	багатоканальне інформування та залучення громадян, «цифрові» державні платформи та сервіси, мобільні додатки	впровадження технологій у бізнес-процеси, електронна ідентифікація, аналітика даних, «цифрове» робоче місце, онлайн-додатки та сервіси, мобільні месенджери
Форс-мажорні (пандемічні, військові, нові виклики) *	зміна економічного, суспільного, гуманітарного середовища в умовах пандемічних обмежень глобального масштабу, зниження ВВП країн світу, збройні військові конфлікти та акти агресії	значні людські, соціальні, економічні втрати, загроза розширення збройного конфлікту та захоплення нових територій, карантинні обмеження, установлені урядами	поліпшення стану охорони праці та безпечності робочого місця, гнучкий графік трудової діяльності, дистанційна робота, загроза повітряних тривог

Джерело: сформовано автором з використанням [2; 3; 6; 7; 10].

* – доповнено автором

Наступним кроком проведеного дослідження є деталізації детермінант трансформації фінансових ринків в межах описаних у вищенаведеній таблиці рівнів з метою виділення масштабів і якісних параметрів впливу окремих груп чинників на загальні трансформаційні процеси, які протікають на фінансових ринках України, що в подальшому дозволить визначити (виокремити) основні вектори розвитку з відповідними наслідками, викликами та трансформаційними можливостями в межах нашої держави.

Блок політичних детермінант трансформації має потужний інституційний аспект та покликаний забезпечити (уможливити) певну політичну стабільність протікання змін на фінансових ринках України. Основними драйверами цього блоку є глобальне політико-правове оточення фінансових ринків та стабільність демократичних процесів не лише в межах економіки нашої держави, але і в інших важливих взаємопов'язаних складових процесів інтернаціональної взаємодії та взаємовпливу діяльності глобальних фінансових ринків.

Макрорівень включає складові інституційного регулювання фінансового сектору, необхідність дотримання вітчизняного законодавства у фінансовій сфері, політичну стабільність (в тому числі дотримання обраного вектору розвитку економіки), лобювання інтересів окремих фінансових груп тощо. На мікрорівні вплив політичних детермінант на окремі суб'єкти господарювання на фінансових ринках зводиться до прозорості й зрозумілості політичного курсу та його наслідків з точки зору можливостей ведення бізнесу, а також існуючих ризиків та загроз.

Економічні детермінанти трансформації фінансових ринків є основою забезпечення ефективності діяльності окремих його суб'єктів. На найвищому рівні відбувається вплив інтернаціональних факторів економічного розвитку фінансових ринків, пов'язаний із глобалізацією економічних систем та їх складових, а також циклічністю розвитку економік світу, що диктує певні умови протікання трансформаційних процесів з виділенням окремих детермінантів та особливостей. В розрізі основних чинників впливу на макрорівні виділимо інвестиційну привабливість фінансового сектору (у тісній прив'язці до забезпечення політичної стабільності та стабільності правового поля функціонування фінансових ринків), існуючий рівень інфляції та основні його тренди в динаміці, розмір та доля тіньового ринку, як складової можливих резервів для росту фінансових ринків за умов сприятливих податкових зрушень. На мікрорівні детермінанти трансформації тісно корелюють із елементним складом фінансових ринків та існуючих диспропорцій окремих його сегментів.

У процесі дослідження ми виокремили базові соціально-культурні детермінанти, які суттєво впливають на ефективність та якість протікання трансформаційних процесів на фінансових ринках України. В глобальному розумінні комплекс основних чинників соціально-культурного спрямування представлений сучасними змінами суспільної свідомості, що пов'язані з процесами діджиталізації та віртуалізації надання послуг, змінами у духовних цінностях людства та новому розумінні (сприйнятті) благ для задоволення потреб. Детермінанти макроекономічної дії соціально-культурного спрямування представлені наявною чисельністю населення, рівнем їхньої зайнятості та особливостями менталітету, які в сукупності формують попит на послуги в межах фінансових ринків нашої держави та дають соціальний запит на необхідність трансформаційних змін, пов'язаний, в тому числі, з культурними цінностями, соціальними нормами та рівнем цивілізованості суспільства.

Прискорений розвиток інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій є передумовами впливу технологічних детермінант на трансформацію фінансових ринків України. Однією з основних причин є

те, що фундаментом фінансових продуктів та послуг є нематеріальна складова – інформація. Більшість процесів на фінансових ринках реалізується без фактичної фізичної взаємодії (онлайн-платежі, трейдинг акціями компаній, придбання фінансових продукцій онлайн тощо). Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що термін «фінансова технологія» або «фінтех» сьогодні є одним із ключових драйверів трансформації сучасних фінансових ринків в глобальному бізнес-середовищі, в якому цифровізація економічних процесів виступає безальтернативним шляхом розвитку.

Ефективність застосування окремих технологічних інновацій на фінансових ринках значною мірою залежить від рівня розвитку інфраструктури та виражається в існуванні стійких зв'язків становлення інфраструктурних елементів та видів діяльності. Відповідно до нових потреб у фінансових інструментах змінюються і тенденції розвитку інфраструктури фінансових ринків як з боку технологічної складової (забезпечення фізичних умов), так і правового поля (забезпечення юридичних умов) функціонування.

Трансформація фінансових ринків у світовому масштабі змінює уявлення суспільства про їх функціонування та відбувається поступова модифікація системи цінностей. Збереження природних ресурсів, біологічного різноманіття, соціальної стабільності, людського здоров'я та життя вже усвідомлюються більшістю лідерів суспільної думки, що можна віднести не лише до категорії екологічних, але й безпекових. Важливість забезпечення сталого розвитку фінансових ринків України відбувається за рахунок збалансування трьох основних елементів діяльності кожного суб'єкту, а саме: соціальної, економічної та екологічної складових. Взаємозв'язок перелічених складових обумовлений взаємовпливом кожної складової частини одна на одну. Вищезазначене викристалізовує контекстне підґрунтя формування екологічних детермінант розвитку фінансових ринків на кожному окремому рівні трансформації.

Екологічні проблеми на всіх рівнях впливу уможливають зміну якісного стану навколишнього середовища, які, в свою чергу, впливають на первинних реципієнтів фінансових ринків – людей (учасників ринкових відносин), елементи матеріальної сфери тощо. Соціальні наслідки екологічних проблем проявляються у підвищенні захворюваності населення, скороченні тривалості та якості життя, підвищенні рівня міграції населення, що в сукупності впливає на фінансовий сектор через мікроекономічні показники формування попиту і пропозиції на фінансових ринках.

Правові основи функціонування фінансових ринків закладають глибинні передумови можливостей та перспектив їх розвитку. Основними мегатрендами зазначеного чинника розвитку фінансових ринків є нові нормативні вимоги, пов'язані з цифровізацією не лише економік світу, але і суспільних відносин на глобальному рівні [12], що викликає необхідність оновлення нормативно-правової бази регулювання.

Макроекономічний рівень детермінант цього блоку тісно пов'язаний з ретроспективним аналізом законодавчих змін у сфері нормативного регулювання діяльності фінансових ринків, з визначенням особливостей нормативно-правового поля функціонування, а також необхідних змін з урахуванням сучасних трендів та перспектив його розвитку, особливо в аспекті посилення захисту прав кредиторів, інвесторів та споживачів [10]. Детермінанти мікрорівня здебільшого пов'язані з необхідністю адаптації нормативно-правової бази до умов функціонування окремих суб'єктів фінансових ринків. В розрізі необхідності правового захисту інтересів інвесторів на фінансовому ринку ключова роль відводиться державі та її інституціям.

Необхідність врахування етичних детермінант трансформації фінансових ринків викликано зміною загальної парадигми етичної свідомості громадян у світовому масштабі та підвищенням її якості в світлі останніх історичних змін, пов'язаних із зростанням корпоративності бізнесу та розвитком інформаційної революції, заснованої на використанні цифрових технологій. В глобальному масштабі відбувається посилення ролі соціального порядку, співробітництва та відкритості суспільства, що опосередковано може впливати і на комплекс детермінант трансформації фінансових ринків на різних рівнях.

На макроекономічному рівні індикаторами етичних чинників є рівень фінансової культури населення, інформаційна відкритість фінансових ринків та базові національні цінності, які в комплексі формують загальну довіру населення до фінансової системи країни і, як наслідок, долученість суспільства до користування фінансовими послугами, що є безпосереднім стимулом його розвитку. На мікроекономічному рівні етичні детермінанти спрямовані на посилення ролі соціальної відповідальності суб'єктів фінансових ринків, а також забезпечення безпеки проведення фінансових операцій.

Сучасними детермінантами розвитку фінансових ринків на всіх рівнях взаємодії є цифровізація економічних процесів як в глобальному полі, так і на регіональному рівні. Розвиток цифрових технологій відбувається з експоненційною швидкістю, докорінно змінюючи сутність ведення бізнесу на світових фінансових ринках, дематеріалізуючи, децентралізуючи та демократизуючи основні бізнес-процеси. Мегарівень трансформації фінансових ринків тісно пов'язаний із сучасними цифровими концептами розвитку глобального фінансового сектору, в основу яких покладено концепцію відкритих даних, «Big

Data», «Інтернет рецей», штучний інтелект, блокчейн технології, машинне навчання, цифрові (електронні) фінанси (FinTech) та інші цифрові тренди та інструменти, які в сукупності своєї дії кардинально змінюють підходи до ведення бізнесу на світових фінансових ринках.

Макроекономічний рівень процесів цифровізації фінансових ринків передбачає багатоканальне інформування та залучення громадян, відкриття «цифрових» державних платформ та сервісів, застосування мобільних додатків тощо. В національному масштабі цифровізація фінансових ринків створила передумови для комп'ютеризації внутрішньої структури ринків, створення сталої інформаційної інфраструктури, застосування інтегрованих систем обробки фінансової інформації, що в сукупності дозволить учасникам фінансових ринків використовувати зростаючі можливості цифрових технологій.

Фінансові ринки мають значний потенціал щодо використання сучасних цифрових технологій на мікрорівні, а саме: впровадження технологій у бізнес-процеси, електронна ідентифікація, аналітика даних, «цифрове» робоче місце, онлайн-додатки та сервіси, мобільні месенджери тощо. Проблемними аспектами застосування цифрових детермінант на рівні окремих суб'єктів фінансових ринків є необхідність формування у фінансових фахівців достатнього рівня цифрової грамотності.

Останнім та найбільш непередбачуваним блоком детермінант трансформації фінансових ринків є форс-мажорні (пандемічні, військові, нові виклики) обставини функціонування. До блоку форс-мажорних обставин включені такі складові: 1) природні явища (від епідемій до стихійних лих); 2) надзвичайні (екстремальні) ситуації в громадському житті (збройний конфлікт, мобілізація, загроза війни і т.д.); 3) заборонні дії (акти) держави (карантин, комендантська година тощо). Зазначені детермінанти передбачають виникнення дії непереборних сил, які унеможливають нормальну роботу фінансових ринків. Підкреслимо, що критеріями форс-мажорних обставин є надзвичайність, непередбачуваність, невідворотність та причинно-наслідковий зв'язок між обставинами та неможливістю виконання фінансовими ринками своїх функцій.

На мегарівні зазначеними обставинами можна вважати зміну економічного, суспільного, гуманітарного середовища в умовах пандемічних обмежень глобального масштабу, зниження ВВП економік світу, збройні військові конфлікти та акти агресії. Найбільш суттєвим чинником глобального характеру останніх років в межах наведеного блоку можна вважати пандемію COVID-19, яка суттєво вплинула на трансформаційні процеси, які відбувались на світових фінансових ринках. COVID-19 сприймається аналітиками фінансових ринків як «чорний лебідь» 2020 р., тобто подія, яка радикально змінила реальність його функціонування і яку неможливо було передбачити. Форс-мажорні детермінанти національного масштабу передбачають врахування подій та вітчизняних потрясінь останніх років, пов'язаних із значними людськими, соціальними, економічними втратами держави через військові дії на українській території, загрози розширення збройної агресії та захоплення нових територій, а також карантинні обмеження, установлені Кабінетом Міністрів України. Детермінанти макрорівня наведеного блоку здебільшого пов'язані з необхідністю врахування в діяльності суб'єктів фінансових ринків чинників зовнішньої середовища функціонування. Наведене вимагає поліпшення стану охорони праці та безпечності робочого місця, формування гнучкого графіку трудової діяльності, необхідність запровадження дистанційної роботи, постійна загроза повітряних тривог, що в сукупності вносить свої корективи в ділову активність окремих суб'єктів фінансових ринків.

Висновки. Проведений поглиблений аналіз детермінант трансформації фінансових ринків дозволить сформулювати висновки, які містяться в таких позиціях:

1) враховуючи багатоаспектність та багатовекторність детермінант трансформації фінансових ринків глобального масштабу, автором запропоновано розділити чинники трансформації на окремі блоки з розмежуванням рівнів впливу (мегарівень, макрорівень, мікрорівень);

2) розмежування детермінант трансформації фінансових ринків на три запропоновані рівні дозволило комплексно дослідити та описати вплив окремих груп чинників на трансформаційні процеси, які протікають на фінансових ринках, та визначити наслідки досліджуваних процесів в межах механізмів подальшого розвитку;

3) з метою виділення масштабів та якісних параметрів впливу окремих детермінант на загальні трансформаційні процеси, які протікають на фінансових ринках України, автором запропонована деталізація детермінант трансформації фінансових ринків на різних рівнях, що в подальшому дозволить визначити (виокремити) основні вектори розвитку з відповідними наслідками, викликами та трансформаційними можливостями.

Література:

1. Баранова В. Г., Гончаренко О. М. Розвиток фінансового ринку України в умовах європейської інтеграції: проблеми та перспективи : монографія. Харків : «Діса плюс», 2019. 370 с.
Baranova V.G., Honcharenko O.M. (2019). *Rozvytok finansovoho rynku Ukrainy v umovakh yevropeys'koyi intehtratsiyi: problemy ta perspektyvy* [Development of the financial market of Ukraine in the conditions of European integration: problems and prospects]. Kharkiv: «Disa Plus» [in Ukrainian].
2. Барановський О. М. Трансформаційні процеси у фінансовому секторі національної економіки: теорія, методологія та моделювання : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. 488 с.
Baranovsky O.M. (2017). *Transformatsiyni protsesy u finansovomu sektori natsional'noyi ekonomiky: teoriya, metodolohiya ta modelyuvannya* [Transformational processes in the financial sector of the national economy: theory, methodology and modeling]. Kiev: «University of Banking» [in Ukrainian].
3. Єпіфанов А. О., Школьник І. О. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 258 с.
Yepifanov A.O., Shkolnyk I.O. (2012). *Intehtratsiyni protsesy na finansovomu rynku Ukrainy* [Integration processes in the financial market of Ukraine]. Sumy: «UABS NBU» [in Ukrainian].
4. Коваленко Ю. М. Розвиток фінансового сектору та економічні чинники його забезпечення в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 5–6. С. 77–81.
Kovalenko Yu. M. (2015). *Rozvytok finansovoho sektoru ta ekonomichni chynnyky yoho zabezpechennya v Ukraini* [Development of the financial sector and economic factors of its support in Ukraine]. *Ekonomichnyy chasopys-XXI – Economic magazine-XXI*, 5-6, 77-81. [in Ukrainian].
5. Корнеєв М. В. Фактори впливу на ефективність розвитку фінансового сектора. *Бізнес Інформ*. 2013. № 12. С. 292–296.
Korneev M.V. (2013). *Faktory vplyvu na efektyvnist' rozvytku finansovoho sektora* [Factors affecting the efficiency of the development of the financial sector]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, 292-296. [in Ukrainian].
6. Кузнецова А. Я., Хуторна М. Е. Трансформація забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору національної економіки для сприяння сталому розвитку: методологічний аспект : монографія. Львів : Університет банківської справи, 2021. 675 с.
Kuznetsova A.Ya., Khuthorna M.E. (2021). *Transformatsiya zabezpechennya finansovoyi stabil'nosti finansovoho sektoru natsional'noyi ekonomiky dlya spryannya stalomu rozvytku: metodolohichnyy aspekt* [transformation of ensuring financial stability of the financial sector of the national economy to promote sustainable development: methodological aspect]. Lviv: University of Banking. [in Ukrainian].
7. Пластун О. Л. Особливості впливу фундаментальних факторів на динаміку цін на фінансових ринках. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Вип. 39. С. 158–170.
Plastun O.L. (2014). *Osoblyvosti vplyvu fundamental'nykh faktoriv na dynamiku tsin na finansovykh rynkakh* [Peculiarities of influence of fundamental factors on price dynamics in financial markets]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankiv's'koyi systemy Ukrainy – Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 39, 158-170. [in Ukrainian].
8. Рекуненко І. І. Інфраструктура фінансового ринку: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. 411 с.
Rekunencko I.I. (2013). *Infrastruktura finansovoho rynku: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku* [Infrastructure of the financial market: current state and development prospects]. Sumy: «UABS NBU» [in Ukrainian].
9. Рубанов П. М. Трансформаційні процеси в національній економіці під впливом FinTech інновацій : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2020. 452 с.
Rubanov P.M. (2020). *Transformatsiyni protsesy v natsional'ny ekonomitsi pid vplyvom FinTech innovatsiy* [Transformational processes in the national economy under the influence of FinTech innovations]. Sumy: State University [in Ukrainian].
10. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2008. 348 с.
Shkolnyk I.O. (2008). *Finansovyy rynek Ukrainy: suchasnyy stan i stratehiya rozvytku* [Financial market of Ukraine: current state and development strategy]. «UABS NBU» [in Ukrainian].
11. Гаряга Л. О. Декомпозиція змісту та класифікація різновидів трансформації фінансових ринків. *Фінансовий простір*. 2022. № 3 (47). С. 42–51.
Haryaga L.O. (2022). *Dekompozitsiya zmistu ta klasyfikatsiya riznovydiv transformatsiyi finansovykh rynkiv* [Decomposition of content and classification of types of transformation of financial markets]. *Finansovyy prostir – Financial space*, 3(47), 42-51 [in Ukrainian].
12. Пантелеева Н. М., Колодій С. Ю., Ребрик М. А. Цифрова економіка як ключовий тренд розвитку постіндустріального суспільства : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 299 с.
Panteleeva N.M., Kolodiy S.Yu., Rebrik M.A. (2019). *Tsyfrova ekonomika yak klyuchovyy trend rozvytku postindustrial'noho suspil'stva* [Digital economy as a key trend in the development of post-industrial society]. Kiev: University of Banking. [in Ukrainian].